

י"א באב תשס"ט, 1.08.09
גיליון מס' 167

פרשת ואתחנן

'נחמו נחמו עמי' – במה מתנחמים?

מאת אסתר פישר, קיבוץ מירב

באמצע מגילת איכה מופיע פסוק המסמן את התחלת התפנית מייאוש לתקווה ולנחמה:
"זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל" (ג:כא). כלומר, אם אשיב אל ליבי את 'זאת' אוכל שוב לייחל (לקוות). השאלה המתעוררת כמובן, היא מה זה 'זאת'? מה זה אותו הדבר שאם אותו נשיב אל לבנו, נוכל להתנחם בעקבות החורבן?

המדרש באיכה רבה מציע פרשנות לפסוק זה בעזרת המשל הבא:

ר' אבא בר כהנא אמר:

משל למלך שנשא אשה וכתב לה כתובה מרובה

וכתב לה: כך וכך חופות אני עושה לך, וכך תכשיטין אני עושה לך,

וכך וכך כסף וזהב אני נותן לך.

והניחה שנים רבות והלך לו למדינת הים.

והיו שכנותיה מקנטרות אותה ואומרות לה: בעליך עזב אותך! לכי הנשאי לגבר אחר!

והיתה בוכה ומתאנחת, ואח"כ היתה נכנסת לתוך חופתה וקראת כתובתה ומתאנחת.

לאחר ימים ושנים בא המלך ואמר לה: תמיה אני ממך! איך המתנת לי כל השנים הללו?

אמרה לו: אדני המלך! אילולי כתובתך מרובה שכתבת לי כבר הטעו אותי שכנותי.

כך אומות העולם מונין את ישראל ואומרות להם: אלוהים שלכם לא רוצה אתכם! עזב אתכם!

הסתלקה שכינה מעליכם!

בואו אצלנו ואנו ממנים אתכם דוכוסין ואפרכסין ואיסטרטלין.

וישראל נכנסין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שלהם וקורין בתורה:

"ופנית אליכם והפריתי אתכם...ולא תגעל נפשי אתכם" (ויקרא כ"ו)

ומתנחמים.

למחר כשהגאולה באה,

אמר הקב"ה לישראל: בני, תמיה אני מכם היאך המתנתם לי כל השנים הללו?

והן אומרים לפניו: רבון כל העולמים, אילולי תורתך שנתת לנו,

והיינו נכנסים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות,

והיינו קורין "ופנית אליכם ולא תגעל נפשי אתכם" כבר הטעונו אומות העולם ממך.

הדא הוא דכתיב: "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני" (תהילים קיט: צג).

המוטיב של המלך העוזב את אשתו כמשל להסתר הפנים של הקב"ה מישראל הוא מוטיב מוכר בספרות חז"ל. החידוש המעניין במשל זה הוא מוטיב הקריאה בכתובה כנחמה, שע"פ הנמשל מסמל את תפקיד התורה בשמירת מערכת היחסים בין ה' לישראל בתקופות של "הסתר פנים".

מה יש בכתובה שמנחם אישה זו? הרי לפי המדרש מה שיש בכתובה זו הבטחה לנוחות כלכלית, אין שם דבר וחצי דבר על נאמנות נצחית ולא מסויגת! מהי תודעת אישה זו כשהיא יושבת וקוראת? אנו עדים לביטחון מלא שבעלה יחזור - על מה מבוסס בטחון זה?

נראה שקריאתה של האישה היא סובייקטיבית לגמרי - אמנם אין ראייה מוכחת מהכתובה על שיבתו של בעלה, אך יש בה תזכורת של מיהו ומדוע הם ביחד. עבודה - המחשבה שהוא לא ישוב אינה באה בחשבון. יש בגישה זו מן הנאיביות אך עם זאת אמונה גדולה המעידה על אהבה שאינה תלויה בדבר. היא מסרבת לקבל את דברי שכנותיה שמשמיעים את קול ההיגיון: הוא עזב שלא על מנת לשוב! המשל והנמשל מציגים מערכת יחסים הבנויה על אמונה ואהבה אך ללא ראיות ריאליות ורציונאליות שיחסים אלו ימשכו בעתיד. אפילו המלך החוזר מתפלל ומתפעל מנאמנותה של אשתו, שכן היא אינה סבירה מבחינה הגיונית!

הקריאה בכתובה היא יותר מתזכורת ל'חוזה המשפטי/כלכלי' שנחתם בין בני זוג, אלא שהיא גם מעלה את זיכרון יום החתונה המסמל את הברית והאהבה שבין בני הזוג. העלאת זיכרונות אלו על ידי הקריאה בכתובה, מהווים עבור האישה במשל את 'קרבן ההצלה' בעזרתו היא יכולה להתמודד עם המציאות הקשה. בנמשל, הקריאה בתורה אינה רק הנחיה כיצד לתפקד בזמן הסתר הפנים, אלא שהיא תזכורת למעמד המכונן שלנו כעם, תזכורת ל'חופה' - היא מעמד הר סיני. התעוררות הזיכרון הקולקטיבי של התגלות האל-ל ובקבלת התורה המשותף לנו, היא האמורה, על פי מדרש זה, להוות את החיזוק ואת הנחמה בזמן החורבן. 'זאת' אשיב אל לבי על כן אוחיל ' מתפרש במשל זה בהשראה של פסוק ידוע אחר: 'זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה' ביד משה'.

אסתר פישר גרה בקיבוץ מירב. נשואה לבני ואמא לחמישה ילדים. מלמדת במדרשת הבנות בעין הנצי"ב ומנחה בבית מדרש 'ניגון נשים' שבמדרשה באורנים. דוקטורנטית במח' ללימודי מגדר בבר אילן.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

הקיבוץ הדתי, דובנוב 7, ת.ד. 40015, תל אביב 64732 | טל: 03-607-2777 | פקס: 03-695-7039